

УРС ЄГГІ

ФОТОГРАФ

Я трохи завагався, але потім рішуче змінив напрямок і тією ж вулицею пішов назад, зайшов до кафе «Блакитний меч», привітався з гостями, кивнув хазяїну, сів до «свого» столика — адже коли ти пенсіонер і тобі сімдесят років, що ще робити, як не смакувати в гурті таких, як сам, вино, як не слухати історії чийхось хвороб або й самому розповідати історії своїх, як не оглядати нові будівництва, як не сидіти весняними або осінніми днями на лавці десь у парку, сидіти й мовчати. Певна річ, колись-то жилося не так, була робота — той раптом перерізаний нерв, що довгий час здавався єдиною реальністю! Був час, коли зрада жінки ще завдавала болю, час, коли хотілося вивести дітей на вірний шлях, коли ще слухняно виконувались поради лікарів — утримуватись від куріння та алкоголю.

Але в якийсь момент тобі стає байдуже до різних повчань, установлених норм і законів. Годі! Все! Ніякого поспіху, ніякого гамору. Все ні до чого. Весело кажеш: «Коли я ще до них належав... Коли я ще шалів...» Неуважно, повільними обережними рухами, наче після хвороби, виконуєш свій щоденний ритуал, що чимраз скорочується: тішачись своїм самозреченням, міняєш стару чудову квартиру на меншу. Час минає.

Отже,— що там сталося із тим Лео Балламаном? Яким чином ми, що разом пили по чарці, стали свідками цієї пригоди, і що під час цієї пригоди справді було, а що лише наша фантазія?

До того, як вийти на пенсію, Лео Балламан служив, наскільки пригадую, у міській пожежній команді. Мав чин вахмістра, точно й бездоганно виконував свої обов'язки. Лео шанували всюди за чітку роботу, молодші колеги, яким він розказував про підпали та легендарні пожежі, захоплено слухали його, проте чину лейтенанта-пожежника, що його він, здавалося б, давно заслужив,— не давали. Сам він про це не згадував, колег не відтісняв, наперед не ліз, аж поки його дружина, що давно вже лаяла і пожежну команду, і поліцію, і

уряд, а найбільше самого Балламана, не примусила його зробити перший крок. Лео, що саме одужав після серцевого нападу (своїй команді він сказав, що то було нервове захворювання), прийшов до начальника й попросив відставки.

«Балламан,— почув він од начальника,— не вигадуйте! Ви ж знаєте, вам служити до шістдесяти п'яти років. Я знаю, в чому річ, але ми не можемо дати вам підвищення у цьому році, та, мабуть, вже взагалі не підвищимо — адже ви старієте. Трохи підвищити вам платню — це найбільше, що ми можемо, і я це зроблю.

— Знову вони годують тебе обіцянками,— гнівалася, почувши новину, Балламанова дружина. — Іди ще, та дивись мені: не спіймай облизня вдруге!

Що ж лишилося Балламану робити? Зробивши невдало перший крок, він мав випити чашу вдруге. Лікар дав йому довідку, де обгрунтовував, чому саме його пацієнт мусить кинути службу достроково. І начальники Лео, хоч в команді й бракувало кваліфікованих пожежників, нічого вдіяти не змогли.

— Цього ми од вас не сподівалися,— сказали вони Балламану.— Як же пов'язати ваш вчинок з вашою досі бездоганною службовою репутацією?

Тепер я частенько зустрічав Балламана у місті, точніше кажучи, у кафе «Блакитний меч», де він вечорами щодня тихенько сидів за келихом червоного вина. Він завжди був у доброму настрої, і в ньому не помітно вже було покірливості, властивої дрібним урядовцям. Здавалося, що він незабаром подолає і ту невеличку відстань, що відділяла його ще від цілковитої свободи. Та ми, досвідчені пенсіонери, знали, чим те може кінчитися.

— Ти ж іще молодий,— казали ми,— ти б зайнявся чимось, інакше не проживеш і десятка років.

Вузлуватими пальцями Лео креслив на плямах червоного вина на столі якісь кільця, потім витирав їх рукою і соромливо усміхався. Яюсь, виходячи з кафе, він сказав:

— До побачення, до швидкого! На все добре!

У дверях він ще помахав нам рукою.

Минали тижні, а цей знак рукою лишався для нас останнім його привітанням — Лео зник. Пропав. Аж оце я випадково здибав його у місті.

— Добридень, Лео,— сказав я,— нарешті ми знову побачились... Хіба ж можна отак...

Він якусь мить запитливо дивився мені в очі, а тоді швидко заговорив:

— Ах, це ти. Доброго ранку! Ти, може, і справді маєш рацію. Але вибач, я поспішаю, дуже зайнятий. Знаєш, я фотографую. То ж ви мені радили...

— Що саме?

— Та це ж саме. Ночами я не міг спати, крутився в ліжку, обмацував кожен сантиметр своєї комірчини, прислухався, чогось ждав...

— Гаразд,— докинув я,— але до чого тут фотографія?

— Яюсь іншим разом,— він не дивився на мене,— пробач, он там з'явився сюжет...

Я глянув йому вслід. Він ішов кроків за десять слідом за якоюсь жінкою, було добре видно, як він поспішав за нею, зупинявся, наці-

лювався, пританцьовував, примірявся, зупинявся, клацав, знову пританцьовував...

Я дивився йому вслід, аж поки ці дві постаті не зникли з мого поля зору. Оце-то Балламан! Того ж таки вечора я розказав у «Блакитному мечі» своїм друзям про цю зустріч.

Минуло кілька тижнів. Одного дня, коли на місто саме насувалася сильна гроза, я раптом знову опинився в парку поруч із Лео. Він присів коло лавки. Його увага була сконцентрована на якійсь певній точці, в яку він уп'явся поглядом і через те не помічав мене; я ж скористався з цього, щоб зблизька придивитись до його роботи. Він наспівував якусь пісеньку. Потирив руки. Обличчя мав дуже серйозне. Час від часу він проводив вказівним пальцем по губах, покашлював, підносив руки до очей, і враз збагнув, у чому справа: Балламан нічого не фотографував, Балламан лише удавав фотографа, досконально імітуючи всі його жести, Балламан насправді тримав у руках коробку сірників, що правила йому ніби за фотоапарат. Балламан обдурив мене.

Коли я заговорив до нього, він досить сухо відповів:

— Не смійся,— сказав він,— я добре розумію, що техніка йде уперед, а це в мене, так би мовити, допоміжний захід, ремесла я ще не опанував... Але я придивлявся до справжніх фотографів цілими днями, цілими тижнями, я знаю тепер кожен їх жест, кожен рух, я все помічаю, все точно реєструю, реєструю не лише для себе, взагалі не для себе, а для інших (маю сміливість навіть сказати: для чітко визначеного плану). І часом мені здається, що я досягаю певних успіхів, що я поступово опановую літери якоїсь знакової системи...

Безперечно, Балламан змінився. Раніше, коли він ще служив, його густі брови були широкою суцільною смужкою, надто коли він мружився на сонце або замислювався; раніше його лоб облямовувало густе кучеряве волосся, раніше вся його дужа постать мовби випромінювала силу і впевненість; тепер же, ставши «фотографом», він полисів, весь якось знітився, одяг мішком висів на його схудлому тілі; розмовляючи, він не договорював фрази до кінця і комічно жестикулював. І тільки під час «роботи», коли він орудував своїм уявним фотоапаратом, рухи його ставали чіткими й рішучими.

Я дивився йому вслід, коли він кудись заспішив, відчуваючи втому й потребу наздогнати його, розпитати. Проте стояв нерухомо, ніби закам'янів. Сумніву не було: я спіймав його на гарячому, і може саме з цієї причини, саме через цю несподівану зустріч він вигадав оту комедію, свідком якої я став. Може, він просто хотів мене обманути.

Втретє і востаннє я зустрів Балламана у себе перед дверима. Він тримав у руці аж три сірники. Крутив їх так і так, перекладав з руки в руку. Часом підносив їх до очей, часом відхиляв голову, щоб глянути віддала.

Помітивши мене, він кинувся до мене, схопив за руку й сказав:

— Глянь-но сюди: три найкращих портрети трьох літніх чоловіків. Бачиш, які виразні й чисті профілі, значно чистіші, ніж у дійсності...

— Звісна річ,— відповів я, цього разу вже не дивуючись,— адже сірники можуть виразно промовляти, треба тільки знайти підхід...

Він незадоволено похитав головою.

— Ти цього не розумієш,— сказав він,— це ж три сірники, а я

ще не можу остаточно зупинитись на будь-якому з них. Але знаю, що якогось дня мені таки вдасться зробити бездоганий портрет, я це точно знаю. У мене вдома лежать купою тисячі сірників, у кожного своє обличчя, кожен являє собою портрет, а коли мені одного дня заманеться, то я підпалю усю купу і влаштую грандіозний фейєрверк.

Ніжно погладжуючи сірчані головки, він додав:

— Ти й не здогадуєшся, від чого тільки мені довелося відмовитися. Бачиш он той мур? Як вгризається світло у те грубо обтесане каміння, як у розігрітому повітрі жевріють тисячі малюнків — тисячі маленьких люстерок, а роздивись навколо себе — сцени й сцени, а над усім лежить яскрава білість, а під нею дрімують барви...

Тепер нарешті я знав напевне: якби хтось спитав його про колишню професію, він би посоромився відповісти: фотограф, фотограф. Мабуть, пробурмотів би: фотограф, шукаю сюжетів. Щодо цього сумніву не було. Балламан рішуче випередив нас, а найдивовижніше було те, що коли раніше, як він ще був на службі, дружина керувала ним, хоч, як було вище згадано, не дуже успішно, то тепер ролі остаточно переінілися: фрау Балламан захоплювалася своїм чоловіком, захоплено гладила його стомленими руками, із захопленням стежила за кожною зміною виразу його обличчя. А я ось що хочу спитати: чи ж зрозуміле оце перетворення Балламана? Чи ж можна дорікати нам, його старим друзям з «Блакитного меча», що ми усім цим були приголомшені? Безсоромне фіглярство, скажуть обмежені, скандальна історія, скажуть злосливі; справді — я теж недавно відвернувся, коли та парочка йшла вулицями, а за ними ціла юрба школярів скандувала: «божевільний фотограф, божевільний фотограф, божевільний фотограф!»

Я одвертаюсь. Коли я в доброму гуморі, я всміхаюся, знизую плечима, але, боронь боже, не кажу: божевільні, божевільні! Ні, я сміюся з інших. Ніхто не змусить мене повірити, ніби Балламан збожеволів. Здається, він крок за кроком наближається до своєї мети: злити в одне образ реальний і уявний. Крок за кроком випереджає він нас — далі й далі. Отож кінець кінцем залишається тільки сказати правду: я і мої колеги заздримо йому.